

*Голові разової спеціалізованої
вченої ради Інституту держави і
права імені Корецького НАН
України, доктору юридичних
наук, професору
Зої ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО*

ВІДГУК

**офіційного опонента, професора кафедри теорії та історії держави та права
ПАТ «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»,
доктора юридичних наук,
доцента Чечерського Віктора Івановича**

**на дисертацію Колісника Сергія Володимировича
«Безгосподарське використання земель в Україні: кримінологічна
характеристика та протидія»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Реальність екологічних загроз, зокрема й критичний стан земельних ресурсів, все чіткіше усвідомлюється як суспільством, так і державою, що знаходить зокрема прояв у державній екологічній політиці, одними із завдань якої, відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII, є забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель. Завдяки унікальному розташуванню на найродючіших землях Європи, збереження та захист земель в Україні, є стратегічним пріоритетом держави. У Конституції України достатньо норм безпосередньо присвячених землі та її охороні, що вказує на її фундаментальну роль і не лише в економічному аспекті. Недарма стаття 13 Конституції України, у якій перераховуються об'єкти права власності

Українського народу, розпочинається з такого об'єкта як земля, а стаття 14 закріплює, що саме земля є основним національним багатством, яка перебуває під особливою охороною держави. У свою чергу стаття 41 Конституції України зобов'язує використовувати свою власність так, щоб не погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. Прямо чи опосередковано земля згадується й в інших конституційних нормах, у тому числі коли мова йде про безпечне довкілля, складовою якого є земля, ґрунти тощо. Разом з тим, статистика свідчить, що порушення земельного законодавства є поширеним явищем, у тому числі вчиняються у такій формі, як кримінальні правопорушення, що є найбільш суспільно-небезпечним діянням, яке істотно порушує права та інтереси суспільства та держави. На сьогодні триває досудове розслідування у понад двохсот кримінальних провадженнях за ст. 254 КК України (безгосподарське використання земель). За останні два роки до суду направлено майже сто кримінальних проваджень за цією статтею КК України. Як зазначає сам здобувач у дисертації (арк. 5), наводячи офіційні статистичні дані, на сьогодні безгосподарське використання земель набуло в Україні масового характеру спричиняючи істотні економічні та екологічні збитки, порушуючи права та законні інтереси власників і користувачів земель. Зазначене вказує на наявність прорахунків у діяльності, яка спрямована на виконання конституційного обов'язку держави (ст. 16) щодо забезпечення належної якості довкілля. З боку правоохоронних органів наявна недооцінка суспільної небезпеки зазначених посягань і явно недостатня активність у протидії таким кримінальним правопорушенням.

Отже наведене, тим більше в умовах, коли земля зазнає істотної шкоди внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації, викликає особливу значущість та зумовлює потребу у науковому дослідженні цієї проблематики з метою розроблення теоретичних засад протидії безгосподарському використанню земель. В цьому контексті здійснене

С.В. Колісником дисертаційне дослідження є актуальним, своєчасним і затребуваним як кримінологічною теорією, так і правозастосовною практикою.

Оцінюючи *наукову обґрунтованість результатів проведеного здобувачем дослідження, відповідність темі дисертації, рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності*, варто відзначити, що обґрунтованість результатів, положень і висновків дисертаційної роботи не викликає зауважень. Вони послідовно аргументовані у змісті дисертаційного дослідження та ґрунтуються на: власних наукових судженнях автора; опрацюванні значного масиву нормативних, аналітичних, доктринальних матеріалів з різних галузей науки – кримінології, кримінального права, земельного права, екологічного права тощо (список використаних джерел із 311 найменувань), їх системному аналізі й узагальненні; використанні низки різноманітних загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання (с. 7-8), вдало підібраних з урахуванням предмета дисертаційного дослідження; продуманій логіці викладу матеріалу, яка дозволила дисертанту виконати поставлені перед собою завдання (с. 6-7); належній апробації результатів дослідження.

Цілком репрезентативною є емпірична база дослідження, до якої увійшли систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності, зокрема матеріали Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури України), Державної судової адміністрації України; 120 вироків, 85 ухвал суду щодо кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачено ст. 254 КК України, що перебували на розгляді у судах у період з 2009 по 2025 роки включно; довідкова інформація Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, аналітичні матеріали про стан злочинності на території держави, інші довідково-публіцистичні та аналітичні матеріали, присвячені

проблематиці безгосподарського використання земель в Україні, застосовано особистий практичний досвід здобувача в правоохоронних органах.

Заслугує на увагу проведене автором експертне опитування 159 респондентів, зокрема прокурорів, суддів, слідчих національної поліції, органів екологічного контролю та науковців.

Структура дисертації визначається її метою, предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 285 сторінок, з яких основний текст дисертації – 239 сторінок, список використаних джерел – 32 сторінки (311 найменувань), додатки на 14 сторінках.

Додатки включають 2 акти впровадження результатів дисертаційного дослідження (додаток А); 10 рисунків та 2 таблиці, що відображають результати кримінологічного аналізу безгосподарського використання земель в Україні (додаток Б); список публікацій здобувача за темою дисертації (додаток В).

Така структура дозволила автору системно, послідовно і логічно розкрити усі питання, які мали бути розглянуті відповідно до мети та завдань дослідження.

Усі розділи роботи логічно поєднані єдиною метою – надання кримінологічної характеристики безгосподарського використання земель та формування на цій основі цілісної системи наукових знань про протидію цьому кримінальному правопорушенню в Україні, що охоплює дослідження стану наукової розробленості вказаної проблематики, характеристику безгосподарського використання земель як об'єкта кримінологічного аналізу, оцінку відповідності криміналізації безгосподарського використання земель розробленим кримінально-правовою наукою передумовам криміналізації, розрахунок, опис та пояснення кількісних й якісних кримінологічних показників безгосподарського використання земель в Україні, характеристику осіб, які вчиняють безгосподарське використання земель в Україні, характеристику криміногенних факторів

безгосподарського використання земель, розроблено теоретичну модель системи та механізму протидії безгосподарському використанню земель, характеристику заходів кримінальної репресії в системі протидії безгосподарському використанню земель, розробку пропозицій і удосконалення системи загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів протидії безгосподарському використанню земель.

Результати проведеного дослідження оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення, оскільки спрямовані на формування цілісної системи знань про протидію безгосподарському використанню земель в Україні. Висновки дисертації узагальнюють результати роботи і закономірно впливають із її мети, завдань, предмета та сучасної теоретико-методологічної бази. Зміст дисертації відповідає темі та предмету дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що вона є одним із перших в українській юридичній науці самостійним комплексним дослідженням, що формує цілісну систему наукових знань про засади протидії безгосподарському використанню земель в Україні на основі її кримінологічної характеристики.

До наведених у дисертації положень, які характеризуються (повністю або частково) новизною і достатньою мірою аргументовані здобувачем, є підстави віднести положення, зокрема:

- на основі довгострокового кримінологічного аналізу безгосподарського використання земель в Україні (23 роки) розкрито зміст і надано кримінологічну інтерпретацію узагальнюючим показникам безгосподарського використання земель, зокрема його рівню, інтенсивності, динаміці, структурі та географії (підрозділ 2.1, с.9, 87-112);

- визначено найбільш вагомі фактори латентності безгосподарського використання земель, найбільш латентні форми його вчинення та оцінено рівень їх

латентності: вирощування фермерами, агрокомпаніями, іншими сільгоспвиробниками на одних і тих же полях однотипних сільськогосподарських культур (недотримання сівозмін), неправильне зрошення, переущільнення ґрунтів внаслідок утрамбовки важкою агротехнікою, надмірне та повсюдне розорювання земель, що призводить до їх деградації – 98,3 %; некоректне застосування мінеральних речовин і пестицидів, забруднення ґрунтів важкими металами та відходами, зараження збудниками хвороб – 98,0 % (підрозділ 2.1, с. 9, 103-108, 153);

- здійснено типологізацію осіб, які вчиняють безгосподарське використання земель, в результаті якої запропоновано розподіл таких осіб за критеріями соціального статусу і мотивації злочинної поведінки з виділенням і науковим описом таких категорій: господар-селянин; корисливо-експлуататорський тип; латифундист; наймит; легковажно-безвідповідальний тип (підрозділ 2.2, с. 9-10, 127-134, 155-156);

- надано опис основним категоріям системи протидії безгосподарському використанню земель та її механізму, праксеологічно визначальними елементами якого визнано структурно-функціональний та організаційно-управлінський компоненти, спрямовані на системне підвищення ефективності державного управління, усунення корупційного потурання, вдосконалення економічних стимулів і формування високої екологічної культури суспільства, впровадження сучасних систем кримінологічної інформації та науково-аналітичного супроводу діяльності суб'єктів протидії, розвитку моніторингово-аналітичних інструментів, належного кадрового й фінансового забезпечення (підрозділ 3.1, с. 10, 157-178);

- удосконалено понятійно-категоріальний апарат, зокрема поняття безгосподарського використання земель, яке у широкому розумінні визначено як різновид екологічної злочинності, що проявляється у відносно масових і стійких кримінальних практиках у сфері землекористування, а також акцесорних і супутніх до нього форм кримінальної активності; у вузькому значенні

безгосподарське використання земель розуміється як екологічно деструктивна кримінальна практика у сфері землекористування, діяльнісними проявами якої є: невиконання або неналежне виконання власниками земельних ділянок або землекористувачами обов'язку охорони земель під час здійснення господарської діяльності, що має своїм наслідком деградацію ґрунтів; пасивна протиправна поведінка спеціально зобов'язаних суб'єктів (для яких встановлено обов'язок проведення рекультивації порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину земель), яка полягає у бездіяльності щодо запобігання розвитку екологічно небезпечної ситуації та невжиття необхідних заходів для її стримування і недопущення шкідливих наслідків і, відтак, незапобігання завданню шкоди землям як об'єкту кримінально-правової охорони (підрозділ 1.2, с. 10, 48-49);

- удосконалено зміст елементів кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють безгосподарське використання земель, та їх специфічні ознаки: повна відсутність неповнолітніх у структурі осіб досліджуваної категорії; порівняно висока кримінальна активність не тільки осіб зрілого віку, але й похилого віку; невеликі частки категорій, які, відповідно до назви та диспозиції ст. 254 КК України, мали б бути домінуючими у структурі засуджених: приватні підприємці – 7,9 %; працівники господарських товариств – 1,8 %; робітники – 7,0 %; незначна частка осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі групи, – 0,9 %; невисокий рівень рецидиву – 8,8 %; майже повна відсутність осіб, які вчиняли правопорушення у стані сп'яніння – 0,9 % (підрозділ 2.2, с. 11, 154);

- виділення здобувачем на підставі кримінологічної фасетної класифікації декількох груп детермінуючих чинників безгосподарського використання земель: політико-правових; соціально-економічних; організаційно-управлінських; воєнних; культурно-психологічних. Зокрема, результати проведеного здобувачем експертного опитування надали йому можливість визначити найбільш вагомі криміногенні фактори: прагнення землекористувачів отримати максимальний

прибуток від використання земель; недоліки та прогалини земельної реформи в Україні; недоліки, зловживання (зокрема корупція) у правозастосовній діяльності контролюючих і правоохоронних органів (підрозділ 2.3, с. 11, 236);

- окреслення та опис здобувачем системи суб'єктів протидії безгосподарському використанню земель з визначенням їх функціональної ролі; обґрунтування ключового координуючого значення Спеціалізованої екологічної прокуратури у забезпеченні взаємодії правоохоронних і контролюючих органів, концентрації та аналізу кримінологічної інформації, узагальненні правозастосовних проблем і формуванні превентивних орієнтирів державної політики (підрозділ 3.1, с.11, 171-172);

У дисертації наводяться й чимало інших цікавих і слушних наукових положень, ідей, висновків.

Наукові результати дисертації, які можуть бути зараховані, висвітлені у 10 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковано у наукових виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України (усі статті мають активний ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier), та 6 праць апробаційного характеру, що повністю відповідає пунктам 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

Публікації здобувача свідчать про його послідовну роботу з досягнення поставленої мети.

Оформлення дисертації. Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою, вона є самостійним, актуальним, завершеним науковим дослідженням, дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759).

Відсутність (наявність) фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. У дисертації та наукових публікаціях здобувача, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено порушень академічної доброчесності, зокрема фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (довідка Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України про результати перевірки на академічний плагіат в тексті рукопису дисертаційного дослідження Колісника С.В. від 15.05.2026 № 126/21).

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження здобувача, підтверджуючи його наукову новизну необхідно зазначити, що робота містить окремі зауваження та дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виокремлення деяких побажань чи запитань та вимагають додаткової аргументації в процесі захисту, а саме:

1. Заслужовує на позитивну оцінку надання автором у підрозділі 2.1 «Кількісні та якісні показники безгосподарського використання земель в Україні» ґрунтовної кримінологічної характеристики безгосподарського використання земель та науковий опис його різновидів, що вчиняються у різних формах, характеризуються різним механізмом вчинення та рівнем суспільної небезпечності. Так, здобувачем кількісно оцінено співвідношення форм вчинення безгосподарського використання земель. Проведений автором аналіз «засвідчив домінування в структурі безгосподарського використання земель правопорушень, що вчиняються у формі створення штучних водойм (69,8 %). Як і незаконне видобування корисних копалин, частка якого становить 9,3 %, ці правопорушення вчиняються однаковим способом – незаконного зняття поверхневого шару земель. Менш поширеними, але стрімко зростаючими в останні 5 років є кримінальні практики, пов'язані з випалюванням деревного вугілля – 13,2 %. Одиначними є

такі форми кримінальної активності як: облаштування на території земельної ділянки сільськогосподарського призначення гноєсховищ; ухилення спеціально зобов'язаної особи від виконання завдання щодо очищення русла каналів меліоративної мережі осушувальної системи; самовільне будівництво з метою риборозведення гідротехнічних споруд (дамб); випалювання стерні та іншої сухої дикоростучої рослинності на землях сільськогосподарського призначення.» (с. 94-97, 152-153). Разом із тим, серед зазначених автором форм вчинення безгосподарського використання земель не зазначено такої, як *умисне ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину*, відповідальність за яке регламентоване частинами 2, 3, 4 ст. 254 КК України. Крім того, автор на с. 94 зазначає, що «простий, базовий вид безгосподарського використання земель є домінуючим у його структурі (98,4 %), решта – 1,6 % припадає на умисне ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину. З огляду на викладене, під час публічного захисту дисертації, хотілося б почути відповідь здобувача як узгоджуються між собою зазначені положення роботи?

2. Заслужовує на увагу проведений автором аналіз *територіального розподілу проявів безгосподарського використання земель* (с. 108-113). Розрахунок і ранжування спеціальних коефіцієнтів дозволило виділити області з максимальним рівнем безгосподарського використання земель: Тернопільська (12,6), Рівненська (10,1), Хмельницька (8,2), Чернівецька (8), Волинська (7,9), що проілюстровано таблицею 2 і рисунком 3 Додатку Б. Безперечно, просторовий аналіз злочинності взагалі, і безгосподарського використання земель зокрема, повинен бути невід'ємною частиною комплексного дослідження безгосподарського використання земель, а його сучасні методи дають змогу поглиблено й усебічно вивчити ці кримінальні практики, використовуючи той факт, що кримінальне правопорушення має географічну характеристику – «місце

його вчинення». Саме географічні характеристики об'єктів дослідження з картографічними даними дають можливість просторового аналізу, тобто візуалізації інформації через відображення її на модельних зображеннях територій, послуговуючись сучасними геоінформаційними системами. На думку опонента, проведена автором робота набула б більшої практичної значущості при формулюванні відповідних управлінських рішень щодо розробки й реалізації ефективних заходів із запобігання та протидії безгосподарському використанню земель з урахуванням його територіального розподілу.

3. Відповідно до завдань дослідження автором у підрозділі 2.2 «Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють безгосподарське використання земель» надано характеристику осіб, які вчиняють безгосподарське використання земель в Україні, зокрема констатовано «відносно невеликі показники категорій, які, відповідно до назви та диспозиції ст. 254 КК України, *мали б бути домінуючими* у структурі засуджених: приватні підприємці – 7,9 %; працівники господарських товариств – 1,8 %; робітники – 7,0 %» (положення наукової новизни, с. 121, 154 роботи). Ці положення також графічно проілюстровані секторною діаграмою на рис. 7 Додатку Б. Водночас, у роботі відсутні пояснення, чому саме ці категорії кримінальних правопорушників (приватні підприємці, працівники господарських товариств; робітники) мали б бути, за висловлюванням здобувача, «домінуючими у структурі засуджених». Під час публічного захисту дисертації хотілося б почути роз'яснення здобувача з цього приводу.

4. Вагомим здобутком дослідження є окреслення та науковий опис системи суб'єктів протидії безгосподарському використанню земель з визначенням їх функціональної ролі, а також обґрунтування *ключового координуючого значення Спеціалізованої екологічної прокуратури* у забезпеченні взаємодії правоохоронних і контролюючих органів, концентрації та аналізі кримінологічної інформації, узагальненні правозастосовних проблем і формуванні

превентивних орієнтирів державної політики. Так, у підрозділі 3.1 «Система та механізм протидії безгосподарському використанню земель» охарактеризовано інтегративні зв'язки механізму протидії злочинності у сфері безгосподарського використання земель (с. 171-174) та справедливо віднесено прокуратуру до спеціалізованих суб'єктів протидії. Також автор при висвітленні організаційного компоненту механізму протидії безгосподарському використанню земель, а саме його управлінсько-координаційного блоку, зазначає, що «для забезпечення стійкості механізму необхідним видається функціонування централізованого модераційного осередку, який би виконував координаційно-аналітичні функції, акумулював інформацію про стан злочинності, організовував міжвідомчу взаємодію та сприяв виробленню єдиних управлінських рішень. Такі повноваження доцільно закріпити за Спеціалізованою екологічною прокуратурою...» (с. 175). У цілому позитивно сприймаючи наведені положення, зауважимо, що вони мали б ґрунтуватись на достатньому порівняльному аналізі альтернативних моделей організації протидії екологічній злочинності (у тому числі й у сфері земельних ресурсів), які вже функціонують у зарубіжних державах. Зокрема, не досліджено питання, чи повинна прокуратура виступати центральним елементом такої системи, чи ці функції більшою мірою мають належати спеціалізованим екологічним агентствам, інспекціям або міжвідомчим координаційним центрам. У зв'язку з цим, на думку опонента, висновок про визначальну роль Спеціалізованої екологічної прокуратури потребує додаткової аргументації з врахуванням функції та повноважень прокуратури.

5. Крім того, автор на с. 175-176 описує *моніторинг ефективності протидії*, зміст якого полягає у безперервному спостереженні за динамікою кримінальної активності, багатоаспектними процесами та тенденціями, що утворюють детермінаційний комплекс безгосподарського використання земель, оцінюванні ефективності превентивних заходів, аналізі змін у правозастосовній практиці, а також екологічних і соціальних наслідках кримінальних практик.

Моніторинг виступає важливим інструментом управлінського контролю, оскільки дозволяє не лише фіксувати статистичні показники, а й здійснювати кримінологічний аналіз наявних тенденцій, виявляти нові криміногенні фактори та прогнозувати розвиток ситуації. Його результати повинні слугувати основою для коригування державної політики у сфері охорони земель і вдосконалення діяльності правоохоронних органів. Погоджуючись з необхідністю та практичною корисністю такої діяльності, зауважимо щодо невизначеності категорії «*ефективність протидії*». Відтак, якщо автор висловлює такі пропозиції, було б логічним визначитись (хоча б без глибокої деталізації, пунктирно) з розумінням ефективності протидії безгосподарському використанню земель, зокрема її критеріями оцінки. Які вони: кількість кримінальних проваджень, відсоток розкриття, можливо екологічні чи соціальні критерії?

Проте зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а спрямовані на те, аби стати підґрунтям наукової дискусії та окреслити напрями подальшої розробки цієї проблеми.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувача засвідчує актуальність та новизну представленої роботи. Поставлені у дисертаційному дослідженні мета і завдання успішно виконані. Отримані результати є науково обґрунтованими та достовірними, мають теоретичне і практичне значення та можуть бути застосовані у правотворчій, правозастосовній, науковій та освітній діяльності.

Дисертація Колісника Сергія Володимировича «Безгосподарське використання земель в Україні: кримінологічна характеристика та протидія» є самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, є одним із перших кримінологічних досліджень безгосподарського використання земель на основі його комплексної кримінологічної характеристики та

розробленої системи протидії, на підставі чого сформовано нові науково-теоретичні й практичні висновки та рекомендації щодо цілісної системи знань про протидію безгосподарському використанню земель в Україні.

З огляду на викладене, дисертація «Безгосподарське використання земель в Україні: кримінологічна характеристика та протидія» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та Кабінету Міністрів України, що встановлені до дисертацій, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема пунктам 26, 27 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), пунктам 5, 6, 7, 8, 9, 13 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 із змінами, а її автор, **Колісник Сергій Володимирович**, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право у галузі знань 08 Право.

Офіційний опонент:

**Професор кафедри теорії та історії держави
та права ПАТ «Вищий навчальний заклад
«Національна академія управління»,
доктор юридичних наук,
доцент**

Віктор ЧЕЧЕРСЬКИЙ